

Csuszó Sándor
Kozma Géza
Lovrity Andrea

TÖRTÉNELEM

A KÖZÉPISKOLÁK SZÁMÁRA

9

munkafüzet

Mozaik Kiadó – Szeged, 2013

AZ ÓKORI HELLÁSZ

Mükéné, a polisz születése

1. Írd le a meghatározott fogalmat!

A Kr. e. 13. század végén, a Földközi-tenger keleti medencéjében lezajlott népmozgás:

.....

Saját törvényekkel, önálló gazdasággal, hadsereggel rendelkező szervezet: .....

Ókori keleti típusú, korai görög államok összefoglaló neve: .....

Kis területű, városközpontú állam: .....

Nagybirtokos előkelők a görög poliszokban: .....

A szabad közrendűek összefoglaló neve a görög poliszokban: .....

Adósság miatt szabadságukat elveszített emberek: .....

A központi területektől távol telepített görög város: .....

Így nevezték a görögök az érthetetlen beszédű népeket: .....

Így nevezték a görögök által lakott, dél-itáliai és szicíliai területeket: .....

A gyarmatvárosokból Hellászbba szállított feldolgozandó áru: .....

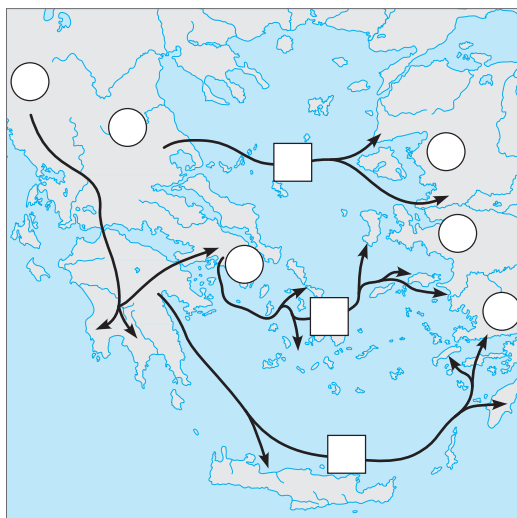
A Hellászból a gyarmatokra szállított feldolgozott áru: .....

2. a) Írd be a körökbe a jelölt területek számát!

- 1.) Aiolisz;   4.) Epeirosz;
- 2.) Attika;   5.) Iónia;
- 3.) Dórisz;   6.) Thesszália

b) Írd a görög törzsek vándorlását mutató nyilak fölé a törzset jelölő betűt!

- a) aiolok;
- b) dórok;
- c) iónok

3. Írj a keretekbe olyan fogalmakat, amelyek jellemzik az államot!

	ÁLLAM	

Fogalmazd meg az uralkodó feladatait!

.....

.....

.....

.....

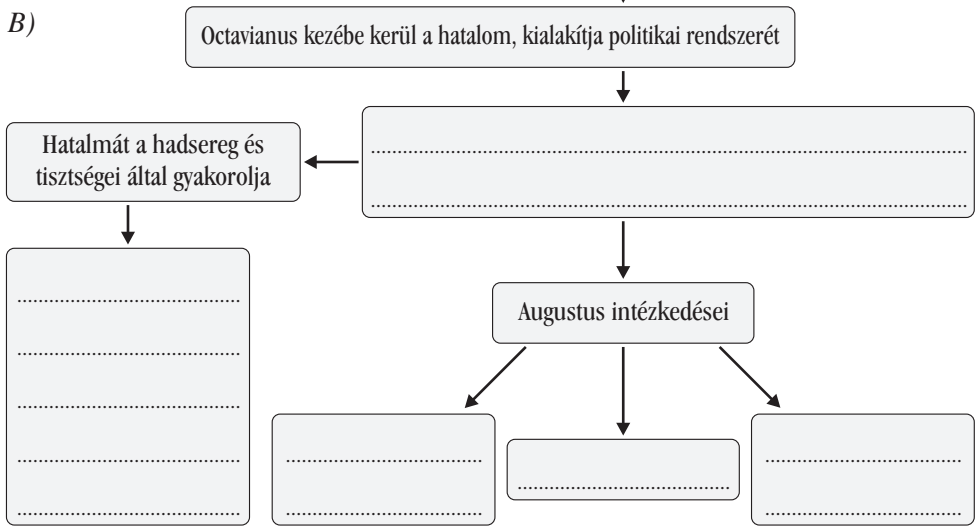
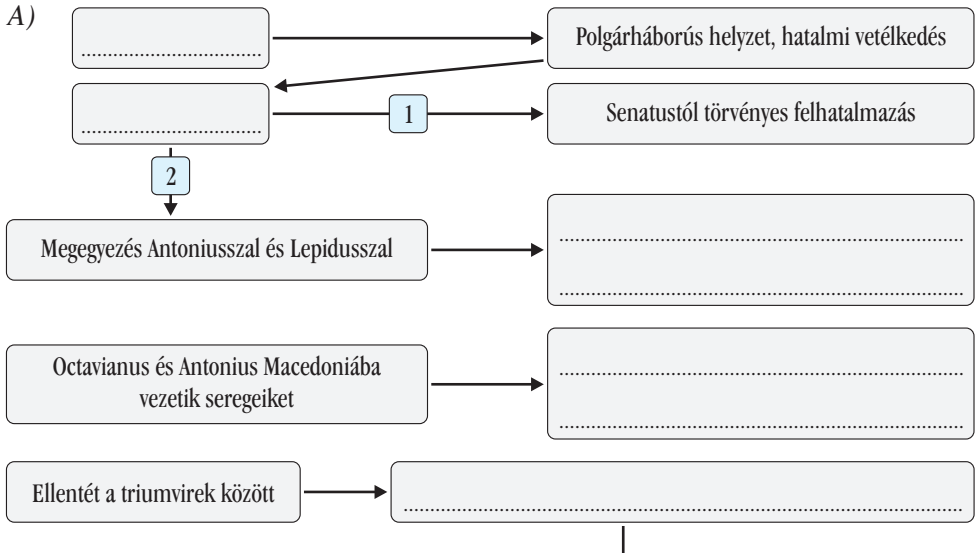
.....

4. Töltsd ki értelemszerűen a görög gyarmatosítással kapcsolatos táblázatot! A megoldáshoz használd az atlaszodat!

	Polisz	Gyarmatváros	Egyik sem	Hol, melyik területen található?
Spárta				
Mükéné				
Milétoz				
Thébai				
Tarasz				
Korinthosz				
Neapolisz				
Knósszosz				
Büzantion				
Szürakuszai				
Megara				
Trapezus				
Athén				

Augustus principátusa

1. a) Egészítsd ki a folyamatábrát a hiányzó információkkal a lecke alapján!

b) Fogalmazd meg, miről szól az ábra első része (A) és miről a második (B)!

A) ábra: .....

.....

B) ábra: .....

.....

2. Húzd alá és javítsd ki az alábbi szöveg hibás állításait!

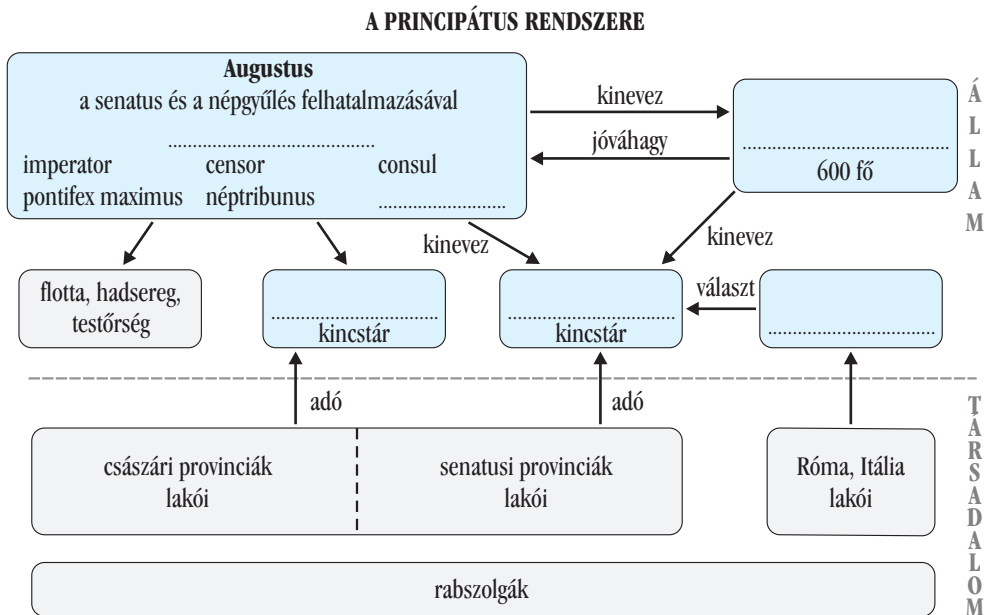
Caesar halála után bizonytalan belpolitikai helyzet alakult ki Rómában. A dictator egykori párthívei nem tudták megragadni a hatalmat. Caesar végrendeletében 19 éves unokaöccsét, Octavianust jelölte meg örököséneként. Kr. e. 43-ban Octavianus, Brutus és Lepidus között létrejött a II. triumvirátus. Antonius és Octavianus Kr. e. 42-ben Actiumnál legyőzték Brutus és Cassius seregeit. Antonius és Octavianus összecsapására Kr. e. 31-ben Actiumnál került sor. Antonius győzött, a polgárháború véget ért. Octavianus Kr. e. 27-ben ünnepélyesen lemondott a hatalomról, átadta azt a római szenátusnak és a népnek. Ekkor kapta az Augustus nevet. Az általa létrehozott politikai rendszert királyságnak nevezzük. Számos tisztséget halmozott: dictator, ipmerátor, néptribunus, valamint a haza atyja is volt.

A tartalmi hibák javítása:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

3. Egészítsd ki az ábrát a hiányzó elemekkel! Egy fogalom kimarad!

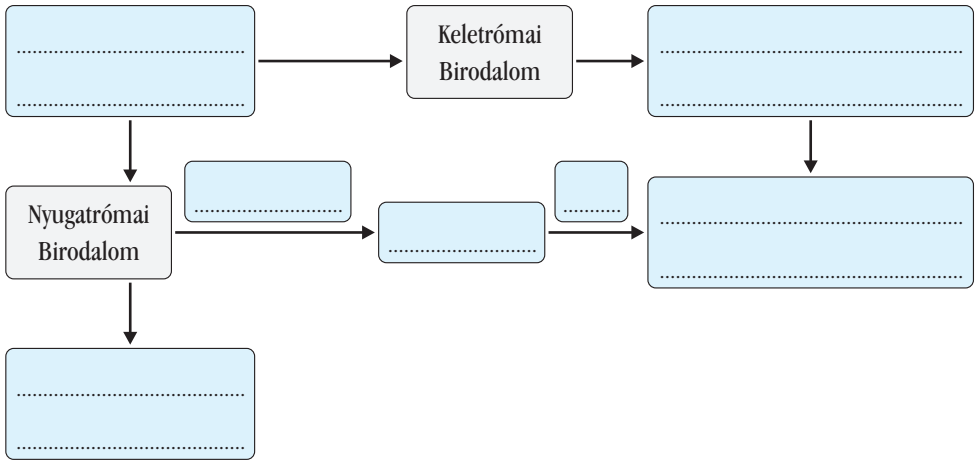
Princeps; „a haza atyja”; senatus; népgyűlés; császári hivatalok; ekklészia; köztársasági hivatalok

A népvándorlás. A Nyugatrómai Birodalom bukása

1. a) Írd be a folyamatábrába az alábbi kifejezéseket! Két adat fölösleges.

Aëtius; Központ: Constantinopolis; Központ: Mediolanum, Ravenna; Milánói rendelet; Nagy Theodosius; Népvándorlás; Romulus Augustulus megfosztása a császár címtől; Területvesztés; 476

b) Melyek a kimaradt szavak? Milyen eseményekkel hozhatók kapcsolatba?

.....

.....

.....

.....

2. Párosítsd az eseményeket és az évszámokat!

375 •	• A hunok átlépték a Volgát.
378 •	• Alarik nyugati gót király Rómában.
395 •	• Aquileiát elfoglalták a hunok.
410 •	• Attila a hunok élére került.
434 •	• Catalaunumi csata.
451 •	• Hadrianopolisi csata.
452 •	• Honorius és Arcadius trónra lépése.
474 •	• Nyugatrómai Birodalom bukása.
476 •	• Romulus Augustulus trónra lépése.

3. Egészítsd ki a térképet a megadott feladatok szerint!

Írd a térképre mikor, hol kezdődött a népvándorlás folyamata!

Kik indították el? .....

Hogyan „védekeztek” a császárok a birodalomba betörő germán népekkel szemben?

.....
.....
.....

Az atlaszod segítségével írd a birodalom megadott területe mellé, mely népek uralták a Római Birodalom területét a 4–6. században! Vezesd át ezt a fenti térképre is!

a) Itáliában: .....

b) Galliában: .....

c) Hispániában: .....

d) Pannóniában: .....

e) A Rajna mentén: .....

f) A Rhône folyó vidékén: .....

g) Africában: .....

h) Britanniában: .....

A kereszténység és az iszlám

1. A források alapján válaszolj a kérdésekre!

Melyek a világvallások? .....

.....

.....

Melyek az alapított vallások? Kik és mikor alapították? .....

.....

.....

Mely(ik) földrész(ek)en jöttek létre ezek a vallások? Hol terjedtek el? .....

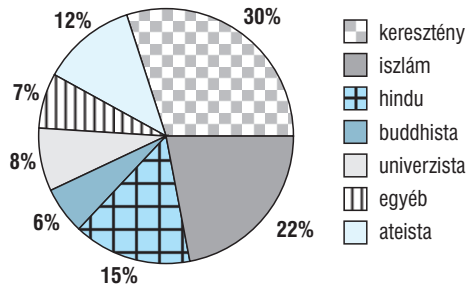
.....

.....

A föld lakosságának hány százaléka követi a világvallásokat? .....

Milyen erkölcsi szabályaikban hasonlítanak egymásra? .....

.....

Gazdaság és társadalom a 11–13. században

1. Csoportosítsd az alábbi, városi kiváltságokat, illetve céhszabályokat tartalmazó forrásokat!

városi kiváltságok (V); céhszabályzat (C); egyik sem (X)

- [...] egyetlen hatalmasság se merészelje Lucca városának a várost körülvevő régi vagy új városfalát sem megrongálni, sem lerombolni.
- Én, Johann Toynburch, régi kölni polgár, minden embernek tudtára adom, hogy a tisztos férfiúnak, Ailff Bruwer aranyműves mesternek bérbe adtam tulajdon fiamat, Toenist, aki bele is egyezett abba, hogy az aranyműves mesterséget Kölnben megtanulja és neki nyolc éven keresztül hűségesen szolgáljon, ezentúl senki ne merészeljen tőlük semmiféle katonatartást követelni.
- Olyanoknak, akik ... nem élnek városunkban, tilos posztóra alkalmazott pecsétünket használnia.
- Ha egy paraszt jön lakni a városba, és mint városlakó ott marad egy évig és egy napig, azontúl mindig maradjon ott.
- [...] a város és alsó városa lakói közül senkit se tartóztassanak le törvényes bírói ítélet nélkül.
- Ha valahol szegéllyel ellátott vagy helyenként bevágott posztót találnak, vagy pedig olyat, amelyről kiderül, hogy hulladékból vagy gyapjúcafatokból készült, vagy amelyet világos fonállal javítottak meg, [...] el kell kobozni a mestertől.
- [...] az említett luccaiak szabadon adhassanak-vehessenek a Szent Dominus-i és Szent Comparmulus-i vásáron.
- [Öt márka] pénzbüntetést kell fizetnie annak, aki kettőnél több szövőszéken dolgozik.
- Senki trágyát vagy ürüléket háza elé ne tegyen, legfeljebb akkor, ha azt azonnal elszállítani készül. Vannak azonban helyek, ahova ezeket kihordhatják.
- Az a szövő, aki mestertársainktól a megállapítottnál többet kér, négy hétre elveszti a jogot, hogy mesterségét folytassa.
- A takácssegédek hagyják abba a munkát, mihelyt a vecsernyére hívó harang megszólal.
- Senki a városban disznót nem tarthat, csak ha a disznópásztorra bízta.
- I. 1. § Hogy a fonttal, mérleggel, öllel való mérés, [...] s általában minden megmérhető és mázsálható dolognak kimérése országunk határain belül mindenütt Buda városunk mértéke szerint történjék.
II. [...] idegen kereskedőknek bármely városban posztót levágni és rőfönkint eladni, [...] semmikor, még vasárnapokon se legyen szabad.

A lengyel és a cseh rendi állam

1. Helyezd el a térképen a szláv őshazát (H) és az alábbi szláv népeket!

- a) bolgárok;
- b) csehek;
- c) horvátok;
- d) lengyelek;
- e) oroszok;
- f) szerbek;
- g) morvák

2. Állapítsd meg, hogy az alábbi népek honnan vették fel a kereszténységet!

	Bolgárok	Csehek	Horvátok	Lengyelek	Oroszok	Szerbek	Morvák
Róma							
Bizánc							

3. A tanultak alapján ítéld meg az alábbi kijelentések helyességét! Karikázd be a betűjelét annak, amelyikkel egyetérsz! Húzd alá a hibásnak ítélt kijelentéseket!

- a) A nyugat-európai válság visszavetette Lengyelország és Csehország fejlődését is a 14–15. században.
- b) A német hospesek érkezése fejlesztően hatott Közép-Európa gazdaságára.
- c) A Luxemburgok a 14. században megszerezték a lengyel trónt.
- d) III. Kázmér kiváltságokkal biztosította a fővárosa, Gniezno fejlődését.
- e) A Német Lovagrend állama vereséget szenvedett a lengyel-litván uniótól 1310-ben.
- f) A prágai egyetem 1348-ban, a krakkói 1364-ben kezdte meg működését.
- g) A husziták eretnekek voltak, ezért az egyház keresztes hadjáratot indított ellenük.
- h) A kelyhesek radikális husziták voltak, akiket Luxemburgi Zsigmond legyőzött.
- i) A két szín alatti áldozás a kenyérrel és borral való áldozást jelenti.
- j) A husziták anyanyelvű igehirdetést követeltek.
- k) A perszonálunióban lévő országoknak közös az uralkodója, de politikailag önállóak.
- l) Közép-Európában nyugati mintájú rendi államok alakultak ki a 14–15. században.

Kelet-Európa és a Balkán

1. Rendszerezd ismereteidet! Helyezd el a táblázatban az alábbi eseményeket!

a) A dunai bolgár állam létrejötte; b) A Frank Állam alapítása; c) Justinianus uralkodása; d) A Kijevi Rusz megalapítása; e) Verduni egyezmény; f) Nagy Károly császárrá koronázása; g) Német-római Császárság megalapítása;	h) Mieszko felvette a kereszténységet; i) A prágai püspökség alapítása; j) Simeon uralkodásának kezdete; k) A szláv népek szétvándorlása; l) Szvatopluk uralkodása; m) A thema-rendszer bevezetése; n) Poitiers-i csata

	5. század	6. század	7. század	8. század	9. század	10. század
Nyugat-Európa						
Kelet-Európa						

2. Állítsd időrendi sorrendbe a bal oldali oszlop uralkodóit, majd kösd össze az uralkodók neveit a kortárs személyekkel!

☐	Dzsingisz •	• Hódító Vilmos
☐	Manuel •	• I. Frigyes
☐	Alekszandr Nyevszkij •	• II. Fülöp Ágost
☐	Bölcs Jarosláv •	• III. Henrik (angol)
☐	Dimitrij Donszkoj •	• III. Edward
☐	III. Iván •	• Wat Tyler
☐	Dusán István •	• Aragóniai Ferdinánd

3. Milyen vallásúak voltak az alábbi személyek?

katolikus • muszlim • ortodox • pogány • sámánista •	• Bajazid török bég • Dzsingisz mongol kán • Dimitrij moszkvai fejedelem • Dusán István szerb uralkodó • Mánuel bizánci császár • A német lovagrend nagymestere • Oleg novgorodi fejedelem • Simeon bolgár cár

Az Aranybulla kiadása

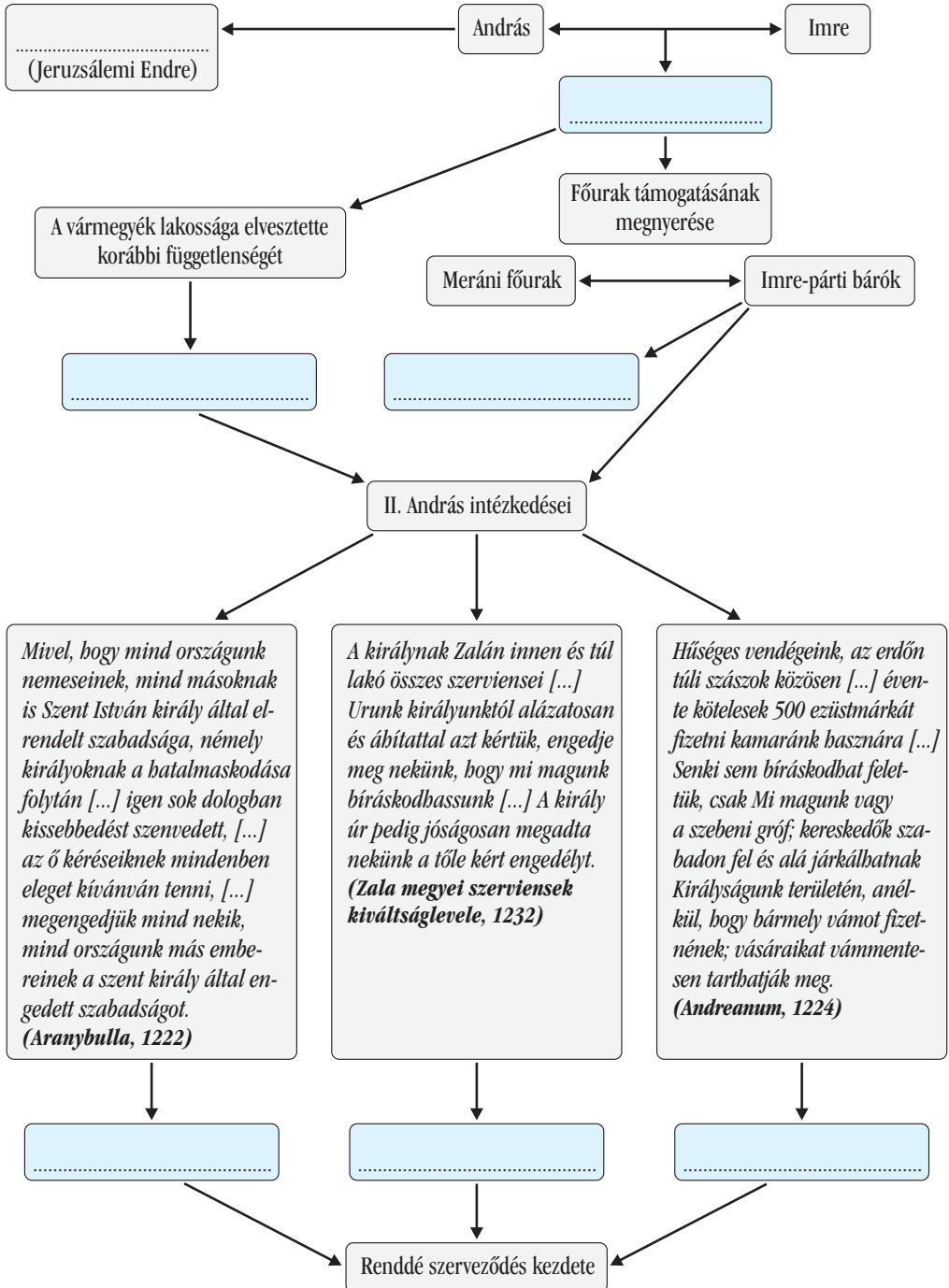
1. Olvasd el a történész véleményét, és húzd alá kézzel a magyar királyra, pirossal a nyugati uralkodókra vonatkozó információkat! Töltsd ki a táblázatot!

[...] 23 tonna színezüstben állapították meg III. Béla éves [...] bevételét. Ez [...] felülmúlta mind az angol (9 tonna), mind a francia király (17 tonna) hasonló korból származó jövedelmeit. A nyugat-európai uralkodók bevételei egészen más tételekből tevődtek össze (pl. városoktól, zsidóktól, főhűbéri jogból, illetékekből, bírságokból, általános adókból). Az alapvető különbség a nyugat-európai és a magyar uralkodó jövedelmeiben abból adódik, hogy az előbbi részeltette alattvalóit a bevételekből, illetve tudomásul vette bevételeiket, de megadóztatta azokat, III. Béla azonban szinte minden jövedelmet magának tartott fenn. I. Henrik angol és II. Fülöp Ágost francia király jövedelmei valóban csak az uralkodói jövedelmeket és nem az országét tükrözik, III. Béla bevételei pedig egy egész – ásványkincsekben gazdag – ország jövedelmét. Míg Angliában és Franciaországban az uralkodó és az alattvalók jövedelme összeadódott, addig Magyarországon az ország minden jövedelme (az ispáni harmad és az egyházi tized kivételével) a királyt illette. A III. Béla-kori jövedelem-összeírás sokkal archaikusabb állapotokat tükröz, mint a nyugat-európai összeírások. III. Béla tehát személyét tekintve gazdagabb volt az angol vagy a francia királynál, viszont országa mind a jövedelmeket, mind a fejlettségi szintet tekintve szegényebb, elmaradottabb volt akár Angliánál, akár Franciaországnál. (Kristó Gyula történész III. Béla jövedelméről)

	III. Béla	I. Henrik angol és II. Fülöp Ágost francia uralkodók
A bevételek forrása		
Az adózó rétegek		
Milyen módon jut a bevételekhez?		
Az uralkodó gazdagsága		
Az ország gazdagsága		

2. Egészítsd ki a folyamatábrát az alábbi kifejezésekkel!

1224. Andreamum; birtokadományozás; 1222. Aranybulla; szerviensi mozgalom; Gertrúd megölése; 1232. kehidai oklevél; hadjárat a Szentföldre

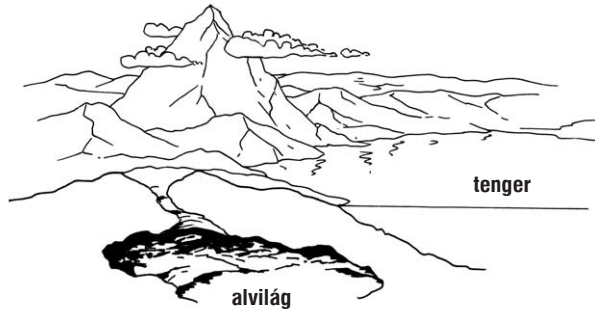

AZ ANTIKVITÁS ÉS A KÖZÉPKOR KULTÚRÁJA

A görög hitvilág, görög kulturális emlékek

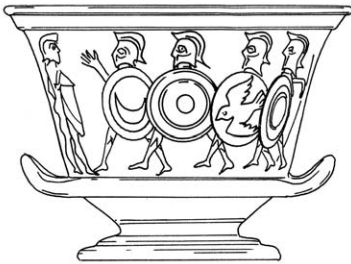
1. A megadott fogalmakat, neveket helyezd el a görög világkép sematikus ábrájában! Amit nem ismersz, annak nézz utána!

1. Gaia;	11. Sztüx;
2. Uránosz;	12. Olümposz;
3. Hádész;	13. Héra;
4. Zeusz;	14. Tartarosz;
5. Poszeidón;	15. nimfák;
6. Athéné;	16. Aphrodité;
7. Perszeponé;	17. Dionüszosz;
8. Erósz;	18. Múzsák;
9. Apollón;	19. Erisz;
10. Zephürosz;	20. Hermész

2. Melyik kép milyen eseménnyel és személlyel kapcsolható össze?

(A)

(B)

(C)

(D)

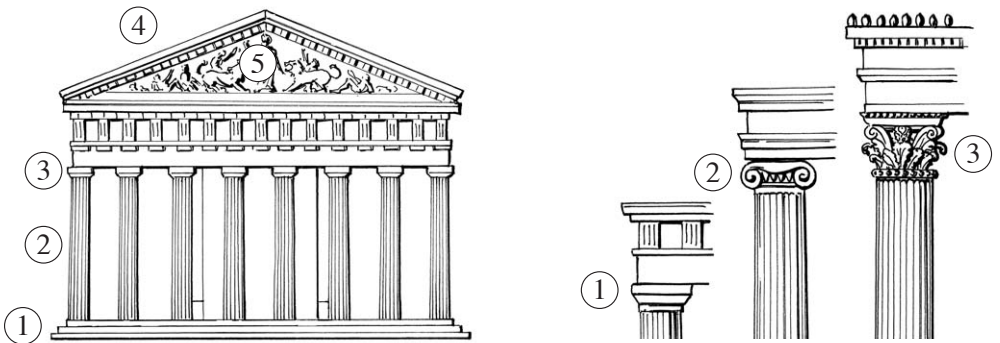
(E)

- A) .....
- B) .....
- C) .....
- D) .....
- E) .....

3. Nevezd meg a görög építészet jellemző elemeit!

1.	1. ....
2.	2. ....
3.	3. ....
4.	.....
5.	.....

4. a) Jelöld a képen, hogy a görög alkotások melyik művészeti korszakba sorolhatók: archaikus (A), klasszikus (K) vagy hellenisztikus (H)? Amelyik nem antik görög mű, oda tegyél egy X-et!

Antik filozófia

1. Csoportosítsd az alábbi fogalmakat és személyeket a táblázat szempontjai szerint!

arkhé, atomok, idea, materializmus, fájdalom, kétely, sztoicizmus, apeiron, 4 őselem, gyönyör, Arisztotelész, Hérakleitosz, Plátón

Preszokratikus filozófia	Klasszikus filozófia	Hellenisztikus filozófia

2. a) Egészítsd ki az alábbi forrásokat! Segítségül használd a tankönyv forrásait!

A) *Elsőnek jött létre Khaosz, majd ..... követte, széles mellű föld, mindenek biztos alapja [...].*

B) ..... szükségképpen vagy egyetlen létezik, vagy több. Ha egyetlen, akkor az vagy mozdulatlan, [...] vagy mozgó [...].

C) [...] a megismerhető dolgok közt végső a jó ..... – de azt csak nehezen lehet meglátni; ha azonban egyszer megpillantottuk, azt kell róla tartanunk, hogy mindnyájunk részére minden jónak és szépnek az oka [...].

D) Én .....nak nevezem, ami önmagában se nem valami, se nem mennyiség, se más olyasmí, amikkel a létezőt szoktuk meghatározni.

E) [...] Nyilvánvaló, hogy az élőlények szemének különböző volta képzeik különbözőségét eredményezi. [...] egy alma látásunk számára halványsárga, ízlelésünk számára édes, szaglásunk számára illatos. Ugyanaz az alak a különböző tükrökben ..... formájúnak látszik. [...]

F) Amikor tehát azt állítjuk, hogy az élet célja a ....., [...] arról [beszélünk], hogy testiünk mentes legyen a fájdalomtól, ... pedig a zavaroktól.

b) Írd a fenti táblázatba a megadott szempontok szerint a források betűjelét! (Egy betűjel több helyre is kerülhet!)

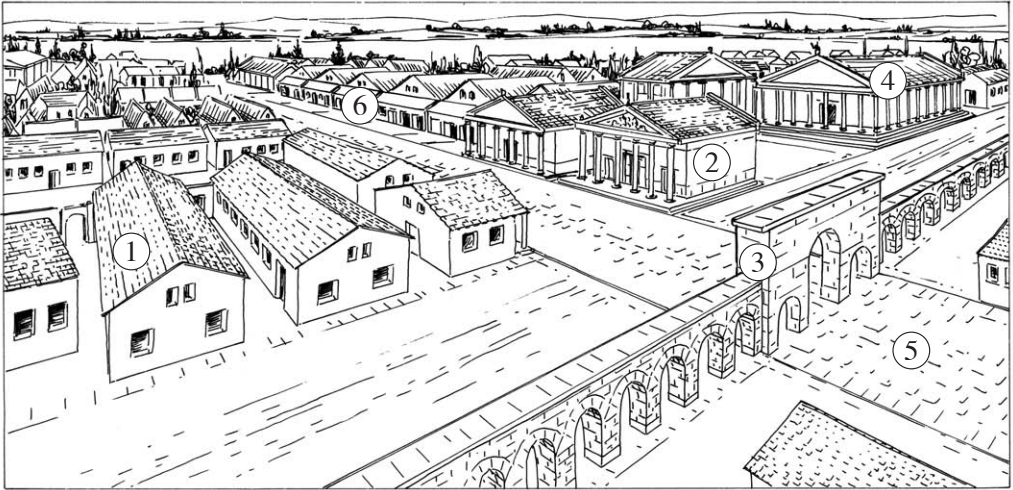
c) Melyik forrást nem tudtad elhelyezni a táblázatban? Miért?

.....
 .....

Pannónia római kori emlékei

1. Az aquincumi polgárváros rekonstrukciós képét látod. A számok épületeket, építményeket jelölnek!

- a) Írd a város felsorolt részei mellé, hogy melyik szám jelöli a képen!

főút ..... vízvezeték ..... lakóház .....
 üzlet ..... törvénycsarnok ..... templom .....

- b) Húzd alá azokat az épületeket, amelyek nem látszanak, de rajta lehetnének a képen!
 helytartói palota; amfiteátrum; katonai parancsnokság; fürdő; fazekasműhely;
 kaszárnya; színház; kapu; városfal

- c) Hogyan nevezik a városnak ezt a központi részét? .....

2. Magyarázd meg, hogy mit jelentenek a következő kifejezések!

Provincia: .....

Limes: .....

Légió: .....

Veterán: .....

.....

Barbárok: .....

.....

TARTALOM

Bevezetés a forráshasználatba	4	A Bizánci Birodalom	52
I. ÓSKOR, ÓKORI KELET		A keresztény egyház a korai középkorban	54
Bevezetés a történettudományba	5	Az arab világ és az iszlám kialakulása	56
Az őskor	7	A kereszténység és az iszlám	58
Az ókori keleti államok	8	Gazdaság és társadalom	
Az ókori keleti államok társadalma, államszervezete	9	a 11–13. században	59
Az ókori Kelet kultúrája	10	Az egyház a középkorban	61
Az ókori Közel-Kelet vallásai	11	A pápaság és a császárság	
India és Kína vallásai	12	a 11–15. században	62
Forráselemzés	13	A rendi állam kialakulása	63
Összefoglalás	14	Nyugat-Európa válsága	65
II. AZ ÓKORI HELLÁSZ		A lengyel és a cseh rendi állam	66
Mükéné, a polisz születése	16	Kelet-Európa és a Balkán	67
Spárta	18	Az oszmán hódítás irányai	68
Az athéni demokrácia kialakulása	19	Összefoglalás	70
Az athéni demokrácia intézményei, működése	21	V. MAGYAROK A 15. SZÁZADIG	
A görög–perzsa háborúk	23	A magyarok vándorlása	72
A makedón állam	25	A honfoglalás és a kalandozó magyarok	73
A demokrácia	26	Géza és Szent István	75
Összefoglalás	27	Szent László és Könyves Kálmán	77
III. AZ ÓKORI RÓMA		Az Aranybulla kiadása	78
Róma a királyság és a köztársaság korában	29	Az Aranybulla (forráselemzés)	80
A hódító háborúk	31	A tatárjárás. Az utolsó Árpádok	81
A köztársaság válsága és a reform- kísérletek	33	Az Anjou-kor	82
A polgárháború és Iulius Caesar egyeduralma	35	Luxemburgi Zsigmond uralkodása	83
Augustus principátusa	36	A magyar városfejlődés korai szakasza	85
Az isteni Augustus viselt dolgai	38	A Hunyadiak kora	86
A császárkor: principátus, dominatus	39	Gazdaság és társadalom	
A keresztény vallás tanításai	41	a 11–15. században	87
A kereszténység története az ókorban	43	Összefoglalás	88
A népvándorlás. A Nyugatrómai Birodalom bukása	44	VI. AZ ANTIKVITÁS ÉS A KÖZÉPKOR	
Összefoglalás	46	KULTÚRÁJA	
IV. A KORAI ÉS AZ ÉRETT KÖZÉPKOR		A görög hitvilág, görög kulturális emlékek	90
Nyugat-Európa gazdasága és társadalma	48	Római vallás, római kultúra	92
Nyugat-Európa: a frankok	50	Római hétköznapiak	94
		Antik tudomány	96
		Antik filozófia	98
		Pannónia római kori emlékei	99
		A kora középkor kultúrája	101
		Az érett középkor kultúrája	103
		A középkori magyar műveltség	105
		Mindennapok a középkorban	107
		Összefoglalás	109